

Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Temsili ve Medya: *TRT Çocuk Dergisi* Örneği

Representation of Gender Roles and Media: The Case of *TRT Children's Magazine*

Kübra GÜRAN YİĞİTBAŞI*
Sevim SARIÇAM**

Öz

Çocuklara yönelik olan süreli yayınlar, ülkemizde ticari bir yaklaşımla Batılı popüler çizgi karakterlere ve çeşitli promosyonlara dayanan dergiler, gazetelerin çocuk dergileri, çocuk edebiyatı dergileri ya da kamu kurumlarının kendi hizmet alanlarına yönelik yayınlanan çocuk dergileri şeklinde çeşitlilik göstermektedir. Çalışmanın konusu olan *TRT Çocuk Dergisi*, bir kamu kurumu olan *TRT*'nin kanallarından *TRT Çocuk* tarafından yayınlanmaktadır. Dergide, çocuk okurun boş zamanını verimli bir biçimde geçirmesi ve eğlenceli bir yolla çeşitli bilgiler edinmesine yönelik içerikler bulunmaktadır. Bununla birlikte, çocuğun medya araçlarından aldığı mesajların, onun toplumsallaşma sürecine de etki ettiği bilinmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın cevap aradığı temel soru, *TRT Çocuk Dergisi*'nde toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl kurulduğu ve yansıtıldığıdır. Çocuk hedef kitlenin toplumsallaşma sürecinde medyanın da etkisiyle, yaşadığı toplumun kültür ve değerlerini öğrenerek, benimsemesi ve davranışlarına yansıtması söz konusu olacaktır. Bu nedenle, ülkemizin çocuk kitleye yönelik yayın yapan kamu yayıncısı *TRT*'ye bağlı bir çocuk dergisinde bu kalıp ve modellerin ne şekilde kurulduğu ve çocukların bu bağlamda ne şekilde içeriklere maruz kaldığı önem taşımaktadır. Çalışmada nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada incelenen sayılardan yola çıkılarak, dergide rol model olarak temsil edilen kişilerin, çok büyük bir oranla erkek karakterlerden oluştuğu, içeriklerde yer verilen temsillerde de geleneksel kadın ve erkek rollerinin devam ettirildiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *TRT Çocuk Dergisi*, Kamu Yayıncılığı, Toplumsal Cinsiyet Roller, Rol Model, Geleneksel Cinsiyet Roller.

* Doç. Dr, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul, kubra.guran@marmara.edu.tr

** Çocuk Kitapları Editörü, Erdem Yayınları, svmsrcm@gmail.com

Abstract

The periodicals that target children in Turkey have been published with commercial concerns in a wide range of forms such as promotional products, newspaper supplements, children's literature, and publications of various state institutions in line with their public-services; and are usually based on popular cartoon characters in the West. This study focuses on *TRT Çocuk Dergisi* (*TRT Children's Magazine*) which has been published by *TRT Çocuk TV* (*TRT Children's TV*), one of the TV channels broadcasting as a part of the *Turkish Radio and Television Corporation* that is a public institution. The content of the magazine is structured around both informative and fun pastime activities. In this context, the main question that the study seeks to answer is how *TRT Children's Magazine* establishes and reflects gender roles. Considering that the messages received via various media tools have major impacts on children's socialization processes, the study critically analyses how gender roles are constructed and represented by *TRT Children's Magazine*. Since through media children can learn their society's cultural values, embrace and integrate them into their everyday practices, it is extremely important to critically study the contents of the aforementioned magazine by paying due attention to the models and constructs children are repeatedly exposed to. Therefore, qualitative content analysis method was used in the study. Based on the issues that have been analyzed, this study highlights and concludes that the majority of the role models offered by the publication are male characters and that the content of the magazine consistently maintains the gender roles assigned by traditions.

Keywords: *TRT Children's Magazine*, Public Publishing, Gender Roles, Role Model, Traditional Gender Roles.

Giriş

Çocuk dergileri; gündemle ilişkisi, konuları, anlatım biçimleri, reklamları, gizli ve açık mesajları ile bir toplumun çocuğu algılama biçimini, aynı zamanda çocuğun da içinde bulunduğu toplumsal kalıpları anlama biçimini gösteren önemli araçlardandır. 7 yıllık bir geçmişi olan *TRT Çocuk Dergisi*, var olan bir çocuk kanalının dergisi olarak yayınlandığı ilk günden itibaren ilgi uyandırmakta ve dikkatle takip edilmektedir. Bu süreçte devam ettirdiği istikrarlı çizgisiyle uzun soluklu bir dergi olacağı, Türkiye'de bugün ve gelecek kuşakların çocukluğunu etkileyeceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada, bugün Türkiye'deki çocuk dergiciliğinde önemli bir yeri olan ve kamuya ait bir çocuk yayını olarak *TRT Çocuk Dergisi'*nde kadın-erkek rollerinin yazılı ve görsel içeriklerde nasıl tanımlanıp temsil edildiği, derginin içeriğinde ne tür mesaj ve konulara yer verildiği, nasıl bir çocukluk imgesi oluşturulduğu incelenerek toplumsal cinsiyet bağlamında derginin durumu ortaya konacaktır. Bu amaçla, yayın hayatına başladığı 2010 yılından 2017 yılına kadar olan 7 yıllık süreçte yayımlanan ve farklı yıllardan rastgele örnekleme seçilen 21 sayı üzerinden inceleme yapılmış, sayıların bir kısmı (9 adet) dijital ortamda ancak temin edilerek incelendiğinden, bazı sayıların tüm sayfalarına ulaşılamamıştır.

Toplumsal Cinsiyet, Medya ve Çocuk

Aile ve çocukluk hakkında yaptığı araştırmalarla tanınan tarihçi Philippe Aries, çocuklara bakış tarzımızın ve çocuklara davranışımızın, onların hem çocuk olma deneyimlerini, hem de yetişkinlerin

dünyalarına tepkide bulunmalarını ve yetişkinlerle etkileşimlerini zorunlu olarak biçimlendirdiğini vurgulamıştır (aktaran Şimşek, 2013, s. 219). Postman (2014) ise çocukluğun biyolojik bir zorunluluk değil toplumsal bir kurgu olduğunu ifade etmiştir (s. 341). Buna göre çocukluk kavramı doğal bir gerçeklik değil, değerler ve normlarla sınırları belirlenen, toplumsal bir tasavvurdur.

Çocukluk kavramı gibi toplumsal cinsiyet (gender) kavramının da biyolojik bir kategori olan cinsiyet (sex) kavramından farklı olarak toplumsal bir kurgu olduğu iddia edilmektedir. Süreç, daha doğmadan önce kız çocuklara pembe, erkek çocuklara mavi olarak hazırlanan kıyafetler, yapılan işler, alınan sorumluluklar ve toplumsal yaşama katılım açısından yapay ayrımlar üretmeye devam ederek ilerler. Bu ayrımlar bir süre sonra o kadar doğal hale gelir ki, “yapay” değil “gerçek” kabul edilmeye başlanır (Kılıcı, 2009, s. 30).

Biyolojik cinsiyet, canlıların üreme işleviyle ilgili bir özelliktir. Bunun yanı sıra kadın ya da erkek olmanın üreme işlevi dışındaki bazı ayrımlara konu olması ise toplumsal cinsiyet kavramının varlığıyla açıklanabilir. Toplumsal cinsiyet, bireylerin içinde bulunduğu toplumsal yapıya ait kültürel, sosyal ve ekonomik unsurlar tarafından belirlenerek “toplumsal cinsiyet rolleri” aracılığıyla duygu, düşünce ve davranışlara etki eder. Böylece toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların ve erkeklerin hayatın her alanında gerek birbirleriyle gerekse toplumun bütünüyle olan ilişkilerinin düzenlenmesini sağlar (Saygın Sarbay, 2015, s. 97). Kitle iletişim araçlarında kadının nasıl temsil edildiği, cinsiyetçiliğin yeniden üretilmesi ve toplumsal dolaşıma sokulmasında ya da bu anlayışın değiştirilmesinde rol oynayan en önemli ve etkili yoldur (Mora, 2005, s. 6). Öte yandan medya, cinsiyetçi ve eşitsiz toplumsal ilişkileri yeniden üreterek bunu yaygın bir biçimde dolaşıma sokabilir ve bu nedenle topluma ilişkin ipuçları sağlayabilen bir harita olarak da kabul edilebilir (Binark ve Gencel Bek, 2010, s. 3).

Kitle iletişim araçları ile sunulan kadın imajı, toplumda kadına yüklenen rollerle özdeş durumdadır. Bu rol güzel, hoş, iyi eş, iyi anne, iyi ev kadını olabildiği gibi şiddet mağduru ya da cinsel obje olarak da sunulabilen iyi-kötü kadın rolleri olarak tanımlanabilir. Bu örneklerden biri toplumsal kabul gören kutsal anne-eş, diğeri ise, aşağılanan dışlanan kadının temsilidir. Kitle iletişim araçlarının bireyler ve toplum üzerinde yaptığı etki düşünüldüğünde, bu araçların yayınlarının da toplumsal sorumluluk anlayışı ile bağdaşır nitelikte olması gerekir (Mora, 2005, s. 6).

Medyada kadının temsiliyle ilgili ilk çalışmalar arasında Gaye Tuchman, Arlene Kaplan Daniels ve James Benet tarafından yazılan *Hearth and Home (Yuva-1978)* adlı makale dikkatleri çekmektedir. Byerly ve Ross’a göre, bu çalışma kadının medyadaki rutin görülen eksikliği ve sembolik yok oluşunu irdelemenin yanı sıra kadın stereotiplerinin nasıl oluştuğunu da inceler (aktaran Kuruoğlu ve Akçura, 2017, s.8). 1970’ler boyunca genel olarak yapılan benzer çalışmalarda erkek karşısında kadının edilgen ve özne olamayan bir nitelikte temsil edildiği gözlenmiştir.

2015 yılında ise gazeteler ve haber siteleri üzerinde 114 ülkede gerçekleştirilen *Küresel Medya İzleme Projesi (The Global Media Monitoring Project – GMMP)* ile cinsiyet kimliklerinin görünürlüğü araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, 2015 yılı itibariyle gazete haberlerinde kadınların görünürlük yüzdesi %26 olurken erkeklerde bu oran %74’e ulaşmıştır. Haber sitelerinde ve internet gazetelerinde ise bu oran kadınlar için %28, erkekler için ise %72 olarak belirmiştir (Söğüt, 2019, s. 218).

Türkiye'deki televizyon içeriklerinde geleneksel kadın kimliğini pekiştirme sürecine katkı sağlayan, fedakar eş, çocuklarının annesi, hanımefendi gibi vurguların yanı sıra önemli bir diğer durum ise kadının cinsel obje olarak yansıtılmasıdır. Bu medya içeriklerinde kadının cinsel kimliği öne çıkarılarak olumsuz bir algı oluşturulmaktadır (Söğüt, 2019, s. 217).

Görüldüğü gibi bir öğretim süreci olarak bireylerin toplumsallaşması esnasında toplumsal cinsiyet kalıp ve rolleri yeni kuşaklara öğretilmekte ve benimsetilmektedir. Medya da yeni kuşaklara bu rol ve kalıpları gösteren benimseten en önemli araçların başında gelmektedir. Dolayısıyla çocuk yayın ve içeriklerinde erkek ve kadın rollerinin temsiliyeti bu anlamda büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda 2016-2017 eğitim öğretim yılında okutulan Türkçe ders kitaplarındaki çocuk edebiyatı ürünlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini araştıran bir çalışmada, hem görsellerde hem de metinlerde erkeklerin kadınlara oranla daha fazla yer aldığı ve kadınların erkeklere oranla daha az meslek çeşidi ile (öğretmen, ev hanımı, hemşire gibi) temsil edildiği ortaya konulmuştur (Balcı ve Sel, 2017, s. 734-735). Söz konusu araştırmanın literatürde bulunan diğer çalışmalara atıfla vardığı sonuç, modern hayata ve paradigmalara bağlı olarak ders kitaplarında yer alan cinsiyetçilik ekseninde kırılmalar görülse de; erkek üstünlüğüne dayalı hegemonik söylemin Türkçe ders kitaplarında görülmeye devam ettiği yönündedir. Bunun yanı sıra ders kitapları dışındaki çocuk kitapları ve karakterlerine yönelik yapılan başka çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmalardaki ortak kanı, çocuk kitaplarında belirgin biçimde bir cinsiyet ayrımcılığının var olduğudur. Söz konusu çalışmalarda ortaya konulan sonuçlara göre; incelenen kitaplarda kadının temel görevi ev işleri, çocuk bakımı ve eşe hizmet olarak sınırlandırılmıştır. Üstelik; kitaplarda görülen aile içi mekan temsillerinde, çoğunlukla, anne hizmet ederken, babanın gazete okuduğu gözlenmektedir (Çınar, 2015, s. 16). Ayrıca *Pepee Çizgi Dizisinde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Üretimi* adlı çalışmada kadının gündelik hayatta karşılaştığı önemli sorunların, çocukluktan itibaren erkek ve kız çocuklarına sunulan rollerle birebir ilişki içerisinde olduğu açıklanarak, çocuklara yönelik televizyon içeriklerinde, her zaman kızgın, hırçın ve ev içi sorumluluklardan kaçınmaya aday erkek çocuklarının bu tavırlarının bir norm ve onların doğasına ait özellikler gibi sunulmasına karşı düzenleyici tedbirler alınması gerektiği belirtilmiştir (Özsoy ve Taşdelen, 2016, s. 264).

Görüldüğü gibi gerek televizyon çizgi film ve dizilerindeki görsel içeriklerde gerekse ders kitapları ile çocuk kitapları gibi basılı içeriklerde gözlemlenen ortak sorun, sayıca kadın/erkek temsillerindeki orantısızlık ile iş ve rollerde geleneksel kalıpların pekiştirilerek yeniden üretilmesidir. Öte yandan kadın-erkek rollerinin temsili dışında son yıllarda dikkatleri çeken, özellikle çocuklara yönelik telif eserlerde rastlanılabilen ve önemle tartışılması gereken bir diğer konu da LGBT temsillerinin çocuğa görelilik ve uygunluk dikkate alınmaksızın çocuk içeriklerine dahil edilmesidir. Bu konuda günlük ve anlık tartışmaların ötesinde ailelerin, eğitimcilerin ve çocukların bu tip içeriklerle ilgili bilinçlendirilmesi gerekliliği ortadadır. Medyanın toplumsallaşma sürecinde, henüz hayat tecrübesi bulunmayan çocuk hedef kitle üzerindeki etkisi, günümüzde içeriklere maruz kalma sürelerindeki artış düşünüldüğünde yadsınamayacak boyuttadır.

Dünyada Çocuk Dergileri

17. yüzyılda ilk süreli yayınların görülmesinin ardından çocuklara yönelik dergiler de yayınlanmaya başlamıştır. Almanya'da 1722 yılında yayınlanan *Leipziger Wochenblatt für Kinder* adlı çocuk dergisinin dünyada çocuklara yönelik hazırlanan ilk dergi olduğu bilinmektedir. Bu derginin ardından Avrupa'da pek çok çocuk dergisi yayınlanmış olup İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde de çocuk okuyucuyu hedefleyen dergiler yayın hayatına başlamıştır (Kuyucu, 2016, s. 151).

Bugünkü anlamda ilk çocuk dergileri ise 19. yüzyılda ABD ve İngiltere'de yayınlanmıştır. Bu dergilerin temel amacı, çocuklara çeşitli konularda bilgi vermek ve onlara bazı ahlaki değerleri kazandırmaktır. Ancak çocuk psikolojisi ve "çocuk" algısındaki gelişmeler; çocuk edebiyatında ve dolayısıyla çocuk dergilerinde de olumlu değişikliklere yol açmıştır. Dolayısıyla 19. yüzyılın ortalarında çocuk dergilerinde yaratıcılığı ve hayal gücünü geliştirecek içeriklerin yanı sıra eğlendirici ve dinlendirici yazıların da yer alması gerektiği görüşü paylaşılmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında Amerika'da *The Boy's Own Paper*, *The Riverside Magazine*, *Our Young Folks* gibi çocuk dergilerinde *Jules Verne*, *Mark Twain* ve *Jack London* gibi güçlü yazarlara güçlü resimlerin eşlik etmesi çocuk dergiciliğine ve çocuk edebiyatına ciddi katkılar sağlamıştır. 1950'lerden sonra çocuk dergileri, sadece seçkin bir çocuk zümresine seslenmemiş, orta tabaka halkın çocuklarının beğeni ve ilgilerini de dikkate alarak geniş bir kitleye ulaşmıştır (Şirin, 2000, s. 241-243).

Türkiye'de Çocuk Dergileri

Ülkemizde ilk çocuk gazete ve dergileri 19. yüzyılın ikinci yarısında okuyucusuyla buluşmuştur. Bilinen ilk çocuk dergisi 1869-1900 yılları arasında haftalık yayımlanan *Çocuklar için Mümeyyiz* adlı 49 sayıdan oluşan dergidir. Bunun yanı sıra *Sadakat* veya *Etfal* gibi gazeteler de çocuk yayıncılığının öncüleri arasında sayılmaktadır (Şirin, 2000, s. 243).

Cumhuriyetin ilanı ve Harf Devrimi'nden sonra ise çocuk edebiyatı ve çocuk dergiciliğinde birtakım gelişmeler yaşanmakla birlikte bu dönemde çıkan dergilerin ve kitapların sayıları fazla değildir. Dergiler örgün eğitimi destekler niteliktedir. Türkiye çocuk dergiciliğinde yaşanan en köklü gelişme Yapı Kredi Bankası öncülüğünde çıkan *Doğan Kardeş* dergisinin yayınlanmasıyla gerçekleşmiştir. Zira, *Doğan Kardeş* 1945-1993 yılları arasında aralıklarla yayın hayatına devam ederken 4-5 kuşağın çocukluğuna ve çocuk dergiciliğine de kalıcı izler bırakmıştır. Takip eden süreçte, banka ve çeşitli kurumların desteğiyle Türkiye'de pek çok çocuk dergisi çıkmıştır veya çıkmaya devam etmektedir. Söz konusu dergiler arasında öne çıkanları, *Milliyet Çocuk*, *Tercüman Çocuk*, *Can kardeş*, *Türkiye Çocuk*, *Diyanet Çocuk*, *Bilim Çocuk*, *TRT Çocuk* vb. şeklinde sıralamak mümkündür.

- Bir çocuk dergisinde şu niteliklerin bulunması beklenmektedir (Oğuzkan, 2001):
- Derginin kâğıdı kaliteli ve mat olmalı,
- Kullanılan font ve punto çocuğun kolay okuyabileceği şekilde olmalı,

- Kullanılan görseller açık, sade ve net olmalı,
- Derginin ebadı, sayfa ve kapak düzeni çocuğun seveceği ve rahat okuyabileceği biçimde olmalı,
- Güncel haberlere, olaylara ve bunlarla ilgili görsellere yer verilmeli,
- Görsellerin ve konuların verilişinde çocuğun yaşı ve psikolojisi dikkate alınmalı.
- Yazılar çocuğun okuma ve öğrenme isteğini artıracak nitelikte olmalı, toplumsal ve doğal olaylara yer verilmeli, yaratıcılığı ve hayal gücünü geliştirecek çalışmalar bulunmalı,
- Kullanılan dil ve anlatım biçimi çocuğa uygun olmalı,
- Dergide farklı metin türlerine (masal, hikâye, bilgilendirici metin, biyografi, şiir vb.) yer verilmeli,
- Çocuğun ilgisini çekecek konulara yer verilmelidir (s. 343-345).
- Son yıllarda karakterleri ve özgün, yerli içeriği ile öne çıkan *TRT Çocuk Dergisi*, bu makale kapsamında incelenecektir.

TRT Çocuk Dergisi

TRT Çocuk Dergisi, *TRT Çocuk* televizyon kanalının yayınladığı bir dergidir. *TRT Çocuk Dergisi*'ni incelemeyen önce *TRT Kurumu* hakkındaki bazı temel bilgilere göz atmak gerekmektedir. *Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT)* kamu adına televizyon ve radyo yayını yapmak üzere 1 Mayıs 1964 tarihinde kuruldu. 1968'de haftada üç gün, üç saat deneme yayınlarıyla da ilk televizyon yayıncılığına başladı. Büyüyen ve gelişen kurum, 01.11.2008'de Türkiye'nin ilk yerli çocuk kanalı *TRT Çocuk Kanalını* bünyesine kattı. Bugün *TRT*, 13 televizyon kanalı; 5 ulusal, 5 bölgesel, 3 uluslararası ve 3 yerel radyo istasyonu; *trt.net.t-r* ve 41 dilde hazırlanan *www.trtvotworld.com* isimli web siteleri; teleteks yayını; *Televizyon*, *TRT Çocuk*, *Radyovizyon* isimli basılı dergileriyle Türkiye ve dünyaya yayın yapmaktadır.

TRT Çocuk; 3-9 yaş grubu çocuklara ve ebeveynlere, yerli, çağdaş ve pedagojik içerikler sunduğunu belirtmektedir. 360 derece yayıncılık anlayışını benimsediğini ifade eden kurum bu kapsamda Ekim 2010'da *TRT Çocuk Dergisi*'ni yayınları arasına katmıştır. *TRT Çocuk* içerik üretimini şu ilkeler doğrultusunda yaptığını belirtmektedir ("Hakkımızda", 2016):

Türk Millî Eğitimi'nin temel görüş ve amaçlarına uygun, eğlence ve eğitimi birleştiren, genel ahlakın gereklerini, millî ve manevî değerleri gözetken, kolay anlaşılabilir, doğru, temiz ve güzel bir Türkçe kullanan *TRT Çocuk* ilke standartlarına uygun yayıncılık anlayışına göre hareket eder.

TRT Çocuk, çocuğa ulaşmayı hedeflediğini, onun bulunduğu her ortamda var olarak çocukların fiziksel ve bilişsel gelişimine katkı sağlayacak içerikler ürettiğini, millî kültürel değerlerle beslenen ve çocukların kendilerini keşfetmelerine yardımcı olacak bir yayıncılık misyonu olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca *TRT Çocuk*, çocukları korumak için aşağıda yer alan unsurlara dikkat ettiğini belirtmektedir ("TRT Çocuk Yayın ilke ve Standartları", 2016)

- Din, dil, ırk veya sosyal, kültürel ve inanç farklılıklarına dayalı aşağılama ya da dışlama unsuru oluşturabilecek öğeler,
- Aşırı ve nedensiz fiziksel ya da duygusal şiddet içeren sahneler ile yaralanma, işkence, kan vb. öğeler içeren görüntüler,
- Cinsel teşhir ve yaş dönemlerine uygun olmayan öğeler,
- Cinsiyet belirsizliği ya da cinsel kimlik kargaşasına neden olabilecek içerikler,
- Siyasi ve ideolojik temalar,
- Subliminal mesaj, işaret ya da alt metin içeren görsel ve diğer öğeler,
- Soyut kavramlardan beklentileri içeren öğeler (dilek dileme, dileğin doğaüstü güçlerce yerine getirilmesi vb.)
- Yaş grupları itibari ile dikkat eksikliğine yol açabilecek renk, ses, kurgu vb. unsurlar,
- Kişilerin özel hayatlarını, şeref ve haysiyetlerini zedeleyici, saygı sınırlarını zorlayan ve etik anlayışa aykırı öğeler,
- Yabancı, uygunsuz çağrışımlara sahip, argo kelime ve terimler,
- Anlatım ve görsellerde çocukların bilişsel ve duygusal gelişim basamaklarına uygun olmayan kavramlar,
- İçeriklerde önyargı ve koşullandırıcı anlatımlar,
- Yasa dışı faaliyetleri, suçu veya suç unsurlarını teşvik edici ve özendirici anlatımlar,
- İçeriklerde çocukların duygularını sömürmeye ve ajitasyona açık anlatımlar,
- Zihinsel ve bedensel engelli insanlara karşı küçümseyici, rencide edici ifadeler,
- İsimlendirmeler yoluyla oluşabilecek her türlü aşağılama ve değersizleştirme unsurları.

TRT Çocuk yukarıdaki açıklamalarıyla çocuklara yönelik yayınlarında çocukların bilişsel ve psikolojik gelişimlerini göz önüne alarak sorumlu ve ilkeli bir yayıncılık anlayışını benimsediğini ilan etmektedir. Bu bağlamda, aynı kamu kurumuna ait olan *TRT Çocuk Dergisi*'nin de bu yayıncılık anlayışı ile hazırlandığını kabul etmek mümkündür.

***TRT Çocuk Dergisi* Yayın Çizgisine Genel Bir Bakış**

TRT Çocuk Dergisi'nde hedef kitleye yönelik olarak herhangi bir yaş sınırı belirtilmemektedir. Bu açıdan, çocuk yayınlarında geniş bir yaş grubuna aynı anda hitap etmeye çalışmak güç olabilmektedir. İçeriği göz önüne alındığında ise derginin gerçek hedef kitlesinin 7-10 yaş olduğu söylenebilir. Aynı şekilde dergide 10-14 yaş arasındaki orta öğretim çağındaki bir çocuğa hitap edecek ve onun ilgisini çekecek düzeyde içeriklere fazla yer verilmediği görülür. Bunun yanı sıra derginin çizgi dizi tarzındaki bölümlerinin fazla olması, her yaş grubunun kolayca okumasını sağlamaktadır. Cümle yapıları ve uzunlukları da çocukların kolayca anlayabileceği şekilde düzenlenmektedir. Türkçenin doğru kullanılmasına özen gösterilmekte, farklı anlatım olanaklarından (masal, hikâye, bilgilendirici metin, biyografi vb.) faydalanarak tekdüzeleşmekten kurtarılmaktadır. Genellikle çocuk anlatıcı diliyle

metinler kaleme alındığından ve yer yer esprili bir anlatım yolu tercih edildiğinden çocuk dünyasına ulaşmak daha kolay olabilmektedir. Genellikle hikâye ve bilgilendirici metin türündeki anlatıların uzunlukları 2-3 sayfayı geçmemekte, bu da çocukların sıkılmadan okumalarını sağlayabilecek bir uzunluk olarak görülmektedir.

Ekim 2010'da yayın hayatına başlayan *TRT Çocuk Dergisi*, kamu yayıncılığı anlayışına bağlı olması nedeniyle bugün süreli çocuk yayınları arasında önemli ve farklı bir yere sahiptir. Farklı yıllarda ve aylarda yayınlanmış *TRT Çocuk Dergilerine* toplumsal cinsiyet rollerinin ne şekilde yansıdığı ve temsil edildiği bu araştırmanın sorunsalını oluşturmaktadır. Araştırmada, derginin yayın hayatına başladığı 2010 yılından başlayarak 2017 yılına kadar her yıldan rastgele 3 sayı seçilmiş ve nitel içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. İçerik çözümlemesi ise “yazılı ve görüntülü materyalin dizgisel (sistematik) analizidir” (Aziz, 2015, s. 133). Bu yöntemde belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde birbirine benzeyen verileri bir araya getirme ve aynı zamanda belirlenen tema ve kavramları organize etme aracılığıyla yorumlayarak okur için anlamlı hâle getirme söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 162). Bu doğrultuda, rastgele örnekleme yoluyla, çalışmada yansız bir şekilde edinilen örneklem eksende inceleme yapılması amaçlanmıştır. Söz konusu yöntem aynı zamanda her bir ögenin eşit derecede seçilme olasılığı olan bir örneklem seçme yöntemi olması nedeniyle de tercih edilmiştir. Araştırma aşağıda belirtilen tarihlerde yayınlanan dergilerden oluşmaktadır:

Tablo 1. İncelenen *TRT Çocuk Dergisi* Sayıları

Ay	Yıl	Sayı
Ekim	2010	1
Kasım	2010	2
Aralık	2010	3
Ocak	2011	4
Mart	2011	6
Haziran	2011	9
Şubat	2012	17
Aralık	2012	27
Ağustos	2012	23
Şubat	2013	29
Mayıs	2013	32
Temmuz	2013	34
Nisan	2014	43
Ekim	2014	49
Aralık	2014	51
Mayıs	2015	56
Haziran	2015	57
Eylül	2015	60
Mart	2016	66
Eylül	2016	72
Aralık	2016	75

Araştırma için seçilen dergiler incelendiğinde TRT Çocuk Dergisi'nin yayın hayatına başladığı günden bu yana farklı ebatlarda yayınlandığı görülmektedir. İlk sayılardan günümüze doğru bir sıralama yapıldığında ebatlarda şu şekilde bir değişiklik olmuştur: 24x26, 24x30, 21,5x29,7. Derginin kapağı dosya konusuna göre hazırlanmakta ve genellikle TRT Çocuk televizyonunda dizi şeklinde devam eden programların (*Köstebekgiller, Rafadan Tayfa, Keloğlan* vb.) karakterleri kapak görseline taşınmaktadır. Kapakta kalın parlak kuşe kâğıt, iç sayfalarda da gramajı daha düşük kuşe kâğıt kullanılmaktadır. Eski sayılarla yeni sayılar karşılaştırıldığında son yıllarda kapakta ve iç sayfalarda daha düşük gramajlı kâğıdın tercih edildiği görülmektedir. Kullanılan font ve puntunun okunabilirlik düzeyi genellikle çocuklar için uygun bulunmaktadır. Bazı çizgi dizilerin puntosunun çocuklar için küçük olduğu çocukların buradaki yazıları okurken sorun yaşayabileceği düşünülmektedir (örnek: *Sakinol Ailesi, Gizemler Diyarına Yolculuk*). Renkli görsellere çokça yer verilmesi tercih edilerek, konuların ve derginin ilgi çekici olması sağlanmaktadır. Tasarımın gücü kullanılarak dergi içeriklerinin okunurluğunun artırılmasına çalışılan (*Dede Korkut'tan Tarih Defteri, Doğal Bulmaca, Keloğlan'la Harekete Geç, Büyüteç, Meraklı Kaplumbağa*) bölümler dikkati çekmektedir. Dergide bu derece başarılı bir şekilde tasarlanmayan, okunaklılık düzeyi yeterince iyi olmayan sayfalara da rastlamak mümkündür: *Dilimden Düşmeyenler-Ahmet Arif, Büyüsem de Olsam-Çevirmenlik, Dilimden Düşmeyen-Fatma Aliye* bölümleri bu çerçevede örnek olarak gösterilebilir.

Dergi yayına başladığından itibaren 64 sayfa olarak yayınlanmakta, derginin sayfa sayısında herhangi bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra zaman zaman bulmaca ve boyama kitabı hediyeleri dergiyle birlikte okuyucuya sunulmaktadır. Dergide yer alan reklamlar incelendiğinde ise şöyle bir tablo ile karşılaşılmaktadır:

- Çocuklara yönelik yayın reklamları: kitap, dergi, soru bankası, yardımcı eğitim materyali.
- Gıda reklamları: peynir, dondurma, bakliyat ('Sağlıklı besin ve abur cubura son' sloganlarıyla)
- Oyun sitesi reklamı ('Aile dostu içerik' sloganıyla)
- Oyun merkezi reklamı
- Çocuk kıyafeti reklamı
- Kırtasiye reklamı
- Zekâ oyunu reklamı

Derginin ilk sayılarında, TRT Çocuk kanalındaki bazı programların reklamlarının bulunduğu ve bir sayıda toplam 5-6 adet reklama yer verildiği görülmektedir. Öte yandan, TRT Çocuk Kanalı ve TRT Çocuk Dergisi son bir yıldır alınan karar doğrultusunda reklama yer vermemektedir. İncelememiz 2017 yılına kadar yayınlanan sayılardan olduğundan incelenen dergilerde reklam bulunmaktadır.

Dergide Yer Alan Konu ve Mesajlar

Derginin yayınlanacağı ay, çocukların gündeminde yer alan; okulların açılması, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, karne alınması gibi konuların yanı sıra Anneler Günü, Müzeler

Haftası, Ramazan ayı gibi belirli gün ve haftalarla ilgili konulara yer verildiği görülmektedir. Derginin incelenen içeriklerinde aşağıdaki mesaj ve konulara yer verilmiştir:

- Tarih bilinci kazandırmak ve tarihi kişilikleri tanıtmaya yönelik içerikler: *Dede Korkut'tun Tarih Defteri, Piri Reis'in Gizli Defteri, Sinan'ın Hayalleri, İbni Sina, Dilimden Düşmeyenler, Canım Ata'm/Atam'dan Mektuplar.*
- Türkiye'nin sahip olduğu beşeri ve kültürel değerler hakkında bilgi vermek ve bunlar hakkında farkındalık oluşturmaya yönelik içerikler: *Kötebekgiller, Mıncır'ın Müze Meraki.*
- Doğa ve çevre hakkında bilgi vermek; çevre bilinci, duyarlılığı oluşturmaya yönelik içerikler: *Doğal Bulmaca, Pak ile Pırpır'ın Çevre Ajandası, Kuzucuğun Doğa Günlüğü.*
- Farklı kültürler ve ülkeler hakkında bilgi vermeye yönelik içerikler: *Hopisu ile Düş Peşime, Kösteban'ın Rotası.*
- Tasarruf bilinci kazandırmaya yönelik içerik: *Kuruş Ailesi*
- Spor yapma bilinci kazandırmaya yönelik içerik: *Keloğlan'la Harekete Geç*
- Sokak oyunlarını tanıtmaya yönelik içerik: *Rafadan Tayfa Sokak oyunları*
- Uzayla ilgili bilgi veren bölüm: *Uzay Kâşifi Gökay*
- Atık malzemeleri kullanarak beceri geliştirmeye yönelik bölümler: *Çıt Çıt Hanım'la Tasarım, Ayşe Usta'nın Atölyesi*
- Çocukların gönderdiği resimlerin yayınlandığı bölüm: *Küçük Sanatçılar*

TRT Çocuk Dergisi'nin yukarıda bahsedilen konu ve mesajları derginin tümüne hâkimdir ve derginin genel kimliğini oluşturmaktadır. Bununla birlikte sosyal hayatla ilgili ahlaklı ve erdemli olmak gibi değer ve mesajları içeren hikâye veya çizgi dizi gibi metinlere de sık sık rastlanmaktadır.

Çocuğa yönelik hazırlanmış pek çok içerikte sık sık Batı kültürüne ait unsurlardan (kahraman, imaj vb.) ve Amerikan tarzı ideolojik metinlerden uzak, yerli kültürel ve tarihi unsurların ön planda olduğu bir yayıncılık anlayışı tercih edilmektedir (Güran Yiğitbaşı, 2014, s. 43-44). Bu açıdan *TRT Çocuk Dergisi*, yerli kahramanların, yerel konuların ve imajların yer aldığı, bu bağlamda farklı kültürlerin özellikle Batı kültürü ve kahramanlarının baskın olduğu ticari ve popüler çocuk dergilerine karşı bir alternatif oluşturmaktadır.

TRT Çocuk Dergisi'nin dikkati çeken bölümlerinden birisi de *Büyüklerle Mektuplar'dır*. Bu bölümde çocuk anlatımıyla, yetişkinlerin (anne-baba) çocukları rahatsız eden davranışlarıyla ilgili eleştiriler yer almaktadır. Bu bölümde “Sus bakayım, büyüklerin lafına karışma” denmesi, başka çocuklarla karşılaştırılma, örnek çocuk olmaktan yorulma vb. içerikler bulunmaktadır. Çocuklara, büyüklerle karşı duygu ve düşüncelerini ifade etme şansı veren bu bölüm çocuğun eleştiri kültürünü öğrenmesi ve saygı duymanın mutlak bir itaat olmadığını bilmesi bakımından dikkat çekicidir. Eleştirinin nasıl ve hangi üslupla yapılması gerektiği çerçevesinde toplum olarak ihtiyaç duyduğumuz, çocuklara yol gösterici nitelikte olan bu bölümün çocukların eleştirel düşünce ve ifade yeteneklerini geliştirmelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Dergiyle birlikte, bulmaca ve okul öncesi çocuklar için boyama dergisi gibi ekler verilmektedir. Zengin bulmaca ve boyama etkinliğine sahip bu promosyonlar da dergiyi çocuk okur açısından cazip kılmaktadır.

Araştırma için inceleme yapılan sayılarda yukarıda belirtilen mesajların yanı sıra Tablo 2'de gösterilen mesajlara da rastlamak mümkündür:

Tablo 2. Dergide Yer Alan Bölümler ve Mesajlar

Bölüm/Hikâyenin Adı	Verilen Mesaj
Haberin Olsun	Komşuluk ilişkileri, komşulara saygı duyma
Neslihan ile Dudu Nine	Mektuplaşma (klasik mektuplaşma), tatil, güneşten korunma
Muhteşem Mualla	Yardım etme, hediye verme, yardım etme
Sormagir Mahallesi / Cengiz'e Ne Oldu?	Hayvanlara iyi davranma, soğuk algınlığı, doğru hapşürmek
Spor Öyküleri / Mezgıt Mehmet	Engellilik, engelleri aşma
Şirin'in Günlüğü	Engellilik, hediye verme, dürüst olma, kitap okuma, kütüphaneye gitme, ağaç dikme, köy tatili
Kuruş Ailesi	Tasarruf etme, tasarruf, biriktirmek, yerli malı,
Keloğlan	Yardım etme
Selim ve Pelin	Yardım etme, aile içi yardımlaşma, iş bölümü
Yeşilcan'ın Maceraları	Diş fırçalama, dijital oyunlara karşı sokak oyunları, yardımlaşma, sağlıklı beslenme, abur cubur yememe
Tombik Balık / Yeni Bir Oyun Buldum	Arkadaşlık
Görmek Gerek/ Buzlu Su	Yardım etme İyilik
Sakinol Ailesi	Tasarruf ticarete erdemli davranma, insan ilişkileri
Baykuş Yula	Sorumluluk, farklılıklara saygı, arkadaşlık
Kuzu Uzu	Arkadaşlık, çalışma, planlı olma
Bir Zamanlar / Çıt Kırıldım	Geldiği, ait olduğu yerden utanmamak
Bizim Mahalle	Çevreyi korumak
Masal Mutfağı/İyi Geceler Suju	Erken uyumak
Kardeşime Okuyorum/Bu Bir Hastalık/Aşı Olmaktan Korkan Kuzu	Bilgisayar oyun bağımlılığı, aşı olmak
Güzel İşler	İyilik, temizlik

TRT Çocuk Dergisi'nin ilk sayılarına bakıldığında okura mesaj verme kaygısı hissedilmektedir. Derginin birinci sayısındaki Okul Hayatı adlı çizgi anlatıda, şu örnek mesajlarla karşılaşmaktadır: “Benim hamburgerci sosisçi, cipsçi obez çekirgelerim. Sizi forma sokmazsam bana da usta çekirge demesinler.” Yine aynı metinde okul kantininde tost, ayran, simit gibi yerli kültüre ait yiyeceklere yer verilmektedir. *Gezgin* adlı şehirlerin tanıtıldığı bölümde ise “Bal yiyin, hasta olmayın” cümlesi bir mesaj kaygısını göstermektedir. *Bu Bir Hastalık* adlı hikâyede bilgisayar oyunlarına bağımlı olmanın bir hastalık olduğu mesajı iletilmektedir. Burada birkaç örnek verilerek değinilen derginin ilk sayılarındaki bu mesaj verme kaygısı hâlâ devam etmekte olsa da dergi içeriğinin zenginleşip farklı türlere ve anlatılara yer verildikçe iletilmek istenen mesajların da farklı yöntemlerle okuyucuya ulaştığı görülmektedir.

Mesajlar, bazı bölümlerde hikâyenin/yazının içinde bir kurgu eşliğinde verilmektedir. *Muhteşem Mualla* çizgi dizisi bu yazın türüne örnek teşkil etmektedir. Bazı bölümlerde ise metnin tamamen mesaj üzerinden oluşturulduğu, mesajların doğrudan verildiği, kurgu ve yazın zenginliğinin olmadığı görülmektedir. *Kuruş Ailesi* ve *Yeşilcan'ın Maceraları* bu kategoride yer alabilecek bölümlerdir. Örneğin (Yeşilay, 2016):

Yeşilcan'ın Maceraları

Emir bütün harçlığını abur cubur için harcadı.

Anne babasının uyarılarına rağmen bu huyunu bırakmaz.

Ve sonuç, Emir dün akşamdan beri mide bulantısı ile mücadele etmekten bitkin düşmüştü.

Yüzü bembeyazdı ve midesi de çok fena bozulmuştu.

.....

Arkadaşlar, yaşadığımız kötü olaylar bize ders verir. Fakat büyüklerimizin nasihatleri bizi bu kötü olayları yaşamaktan korur. Ders almadan önce önlem alalım (s. 24-25).

Dergiye genel olarak bakıldığında öne çıkan mesaj verme kaygısının burada örnek olarak gösterilen bölümlerde de hissedilmekte olduğu fark edilir. Özellikle *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası*'nın amblemi ve ismiyle çıkan *Kuruş Ailesi* ve *Yeşilay* tarafından hazırlandığı belirtilen *Yeşilcan'ın Maceraları* bölümlerinde mesajların tekrarlanarak ve doğrudan verildiği görülmektedir.

TRT Çocuk Dergisi'nin özenle üzerinde durduğu ve farklı kurgularla vermeye çalıştığı mesaj bir diğer mesaj ise kitap okumadır. Birinci sayıda *Kitabımda Bir Mavi Tilki* ile başlayan bu mesaj, *Gizemler Diyarına Yolculuk* adlı çizgi dizide *Gizemler Kitabı*, *düğme-i sahife* olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitap okumayı seven Mülayim'in evcil hayvanı bir kitap kurdudur. Dergide zaman zaman yer verilen kitap tanıtımları, kitaplardan alıntılar, bilgilerine referans olarak kitabı gösteren çocuklar; kitap okumanın gizli ve açık bir mesaj olarak üzerinde önemle durulan bir konu olduğunu göstermektedir. Bunların yanı sıra trafikle ilgili kurallar; “emniyet kemeri takma”, toplum içinde yaşam kuralları; “apartman tadilatını önceden haber verme”, sağlık; “diş fırçalama, el yıkama” vb. mesajlar doğrudan verilmektedir.

TRT Çocuk Dergisi'nde Çocuk İmgesi

Modernleşme ve ulus-devlet sürecinde çocuğun ve çocukluğun keşfi, “geleceğin teminatı” olarak görülmesi, çocukluk üzerinde tasarıların oluşturulmasını da beraberinde getirmektedir. Ebeveynler, devlet adına eğitim veren okullar çocukları yani geleceğin teminatı vatandaşları yetiştirmekle sorumlu olmuşlardır. Ulus-devlet sürecinde gelişen çocukluk anlayışının temelini oluşturan bu yapı, kapitalist ve ataerkil iktidar ilişkilerini de bünyesinde barındırmaktadır (Akbaş ve Atasü Topçuoğlu, 2009, s. 99).

Kamu yayıncılığının devlet adına “bulunduğu toplumu eğitmek, biçimlendirmek, aydınlatmak, toplumda ahlaki bir bütünlük sağlamak gibi...” (Dural Tasouji, 2009, s. 14) amaçlarla yapıldığı kabul edilmektedir. *TRT Çocuk Dergisi*, bu bağlamda değerlendirildiğinde, bir kamu yayın organı olarak hedeflediği kitleye yani çocuklara, ülkenin geleceği olan nesillere, yukarıda sözü edilen kamu yararına uygun bir yayıncılık anlayışı ile yaklaşmakta, bu bakış açısıyla oluşturulmuş çocuk imgelerine yer vermektedir.

Kitle iletişim araçlarında (kitap, dergi, reklam, film vb.) yer alan yaygın çocuk tipleri, birer çocuk imgesi olarak topluma sunulmaktadır. Toplumsal yapının ve kültürün özelliklerine göre aynı toplum içerisinde, aynı zaman diliminde farklı çocuk imgeleri görülebilmektedir. Her dönemde farklı çocuk imgeleri medyada yer almakta ve topluma sunulmaktadır. Böylece bu imgelerin varlığını sürdürmesi ve yeniden üretilmesi de mümkün olabilmektedir. Kemal İnal'a (2015) göre Türkiye'de üç farklı çocuk imgesine rastlamak mümkündür: geleneksel çocuk imgesi, modern çocuk imgesi ve post-modern çocuk imgesidir. Geleneksel çocuk imgesi, kırsal bölgelerde ve büyük şehirlerin varoşlarında yoksulluğun, yoksunluğun sorunlarıyla karşı karşıya kalmış ve aynı zamanda geleneksel değerleri taşıyan bir imgedir. Modern çocuk imgesi, burjuvazinin ortaya çıkışı, çocuk algısının değişmesi ve ulus-devlet süreciyle gelecek nesillerin yetiştirilmesi kaygısıyla oluşturulan çocuk imgesidir. Post-modern çocuk imgesi ise post-modern yaşamın getirdiği sorunların oluşturduğu davranış özelliklerini taşıyan (isyankâr, teknoloji meraklısı, ukala vb.) çocuğa karşılık gelmektedir (s. 15).

TRT Çocuk Dergisi'nde, yukarıdaki tablolarda da görüldüğü gibi, genellikle şu içerikler yer almaktadır: Uzay, teknoloji, bilim, tarihi olaylar, spor, sokak oyunları, önemli ve tarihi şahsiyetler, meslekler, doğa ve çevre konuları, erdemli güzel davranışlar kazandırmayı hedefleyen hikâyeler, masallar ve çizgi diziler, tasarruf ile ilgili çizgi dizi, atık malzemelerle atölye çalışmaları, sağlık ve beslenme, Mustafa Kemal Atatürk, gezi (Türkiye'nin şehirlerinin ve başka ülkelerin tanıtımı) gibi konular derginin ana yapısını oluşturmaktadır. Aslında bütün bu konular, derginin yaklaşımına göre çocukların bilgi sahibi olması gereken konular ile çocukların sahip olması gereken özellikleri ifade etmektedir.

Öte yandan bu içeriklerdeki cinsiyet rollerinin temsilinde, ataerkil yapının etkilerini görmek mümkündür. Bu veriler göz önüne alındığında *TRT Çocuk Dergisi'ndeki* çocuk imgesi sözü edilen içerikler üzerinden kimliği oluşturulan, cinsiyet rolleri de bu doğrultuda belirlenen bir çocuk imgesidir.

Araştırmada yer alan sayıların içerik ve mesajlarına bakıldığında şöyle bir çocuk tipiyle karşılaşmaktadır: Milli, manevi ve kültürel değerlere sahip, erdemli ve ahlaklı davranan, şehirde (İstanbul) yaşayan ama köyüne ve Anadolu'nun güzelliklerine ilgi gösteren, bilim ve teknolojiye meraklı ama çevre konularına, sorunlarına duyarlı, tüketimin çocukları çepeçevre sardığı günümüzde tasarruf (israf etmeme) bilincine sahip, bilgisayar ve dijital oyun bağımlısı olmayıp sokakta arkadaşlarıyla oyun oynayabilen bir çocuk imgesinin dergide telkin edildiği görülür. Aslında modern çocukluğun sahip olduğu açmazlara karşı (bencillik, dijital oyun bağımlılığı, sorumsuzluk, sosyal yaşam vb.) alternatif bir model veya imgenin oluşturulma çabasında bulunduğu söylenebilir.

*TRT Çocuk Dergisi'*ndeki çizgi dizilerin çocuk karakterlerine bakıldığında şu örnekler dikkati çekmektedir:

Muhteşem Mualla çizgi dizisinin sıra dışı karakteri Mualla, zeki, karşılaştığı sorunlara çözüm bulan, aynı zamanda mahalle futbol takımının da kaptanı ve uçabilmek gibi olağanüstü özelliği olan biridir. Bu bakımdan sözü edilen çizgi dizi, *TRT Çocuk Dergisi'*nde yer alan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin genel karakter ve mesajların dışında görünüyor olsa dahi, Mualla komşunun çocuğuyla ilgilenmek, pasta, temizlik veya ütü yapmak gibi işleri istemese de yerine getirmektedir. *Mülayim* çizgi dizisindeki Mülayim de derginin bir başka sıra dışı karakteridir. Kitap okumak üzerine bir dünya kurmuştur. Hayali, kitap kurdu bir evcil hayvanı vardır. Mülayim içe kapanık, sadece evde kitap okumayı isteyen bir çocuktur. Fakat onun gündeminde de savaş, küresel sorunlar, hormonlu gıdalar, sağlıklı olmak gibi konular yer alır ve ona bazı şeyleri tabiatı okuyarak öğrenebileceğini söyleyen bir kitap kurdu vardır. Bunun yanı sıra *Kuruş Ailesi'*nde tasarruf eden, *Sinan'ın Hayalleri'*nde tarihe meraklı ve ustasının izinden giden, beş çocuklu *Sakinol Ailesi'*nde tarımla uğraşp, tiyatroya giden ve sorunlarını sükünle çözen çocuklar yer almaktadır. Tüm bu çocuk tipleri, oluşturulmak istenen çocuk imgesini inşa etmektedir.

Örneklemedeki sayılarda iki çocuklu, modern ailelere rastlanmaktadır. Bu bağlamda *TRT Çocuk Dergisi'*nin içeriğinin örnek bazı temsiller etrafında döndüğünü söylemek mümkündür.

Bütün içerikler ve oluşturulan tipler göz önüne alındığında *TRT Çocuk Dergisi'*nde yer alan çocukluk imgesi post modern bir çocukluk imgesi değildir. Milli, manevi ve kültürel değerlere sahip erdemli, ahlaklı, tutumlu davranışlar sergilemesiyle geleneksel; teknolojiye, bilme, keşfetmeye, sanata ve spora, çevre sorunlarına gösterdiği ilgiyle de modern çocukluk imgesinin özelliklerini taşımaktadır. Bu bağlamda burada yeni bir çocukluk imgesinin inşa edildiğini de söylemek mümkündür.

TRT Çocuk Dergisi bir kamu çocuk dergisi olarak günümüz çocuğunun yaşadığı sorunların (dijital bağımlılık, eve kapanıp kalma, sosyal hayatla ilgilenmeme vb.) oldukça farkındadır. İçeriğinde yer alan konularla ilgili ilk sayılarda açık açık mesajlar vermesine rağmen, açık mesajlara – özellikle son yıllarındaki sayılarında – fazla rastlanmamaktadır. Fakat dergi, çocuğa dışarıda yapabileceği spor veya sokak oyunları (sokak oyunları, incelenen sayılar arasında hem kapak konusu hem de aylık oyunlar şeklinde en sık işlenen konular arasındadır) gibi aktivitelere yer verilerek çocukları sokakta oynamaya davet etmektedir. Derginin oluşturduğu tavır ve kurguda bu durum örtük olarak yer almaktadır.

TRT Çocuk Dergisi'nin Toplumsal Cinsiyet Rollerine Göre İncelenmesi

Çocuklar için hazırlanan kitap, dergi, film, reklam vb. yayınlarda kız çocuk ve erkek çocuk modellerinin nasıl yer aldığı, çocukların toplumsal cinsiyet rollerini algılamaları ve oluşturmaları bakımından önem taşımaktadır. Bu yayının ve içeriklerde oluşturulan cinsiyet rolleri, çocukların toplumsal hayatı tanıma ve anlama çabası içinde olduğu toplumsallaşma sürecinde, kendi toplumsal cinsiyet rolünü tanımlamasında etkili olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kavramı; erkek davranışları, kadın davranışları, erkek işleri, kadın işleri yani kadın ve erkek rolleri kültürel yapı tarafından oluşturulmaktadır. Kitle iletişim araçlarında yer alan cinsiyet temsilleri, çocuklar için bir model teşkil etmekte ve tekrarlanarak gösterilen rollerin benimsenmesini sağlamaktadır. Çocuklar, kendilerine kitle iletişim araçlarında gösterilen cinsiyete özgü davranış kodlarını benimsediğinde, bu araçlar tarafından toplumsal cinsiyet rolleri yeniden üretilmiş olmaktadır. Bu noktada çalışmamızda da benimsediğimiz iki husus ayrıca önem kazanmaktadır. Birincisi, meslekler ve sorumluluklar açısından geleneksel bazı kalıpların günümüzde birtakım değişikliklere uğradığı ve bu değişikliklerin çocuklara doğru şekilde yansıtılması gerektiğidir. İkinci önemli husus ise toplumsal cinsiyet rolleri başlığı altında geleneklerden ve kültürden kaynaklanan her türlü kalıba toptan olarak karşı çıkan ya da cinsiyetsizlik, LGBT gibi konulara çocuk içeriklerinde yer vererek, toplum algısını dönüştürmeye yönelik yaklaşımlara karşı pedagojinin, neslin devamının ve ailenin öncelendiği bir perspektifin tercih edilmesidir. Çalışmamız toplumsal cinsiyet rolleri konusundaki okumalarını bu ekseninde gerçekleştirecektir.

Simone de Beauvoir'ın "Kadın olarak doğulmaz, kadın olunur" sözleri, tersinden okunduğunda erkekler için de geçerlidir. Çünkü toplum, kadın ve erkek kimliklerini kurgulamaktadır. Bireyler, kurgulanan kimliklere uygun roller üstlenir. Toplumsallaşma sürecindeki iletiler aracılığıyla söz konusu rollerin, her iki cinsin "doğa"sı olduğu benimsenilir (aktaran Gümüšoğlu, 2008, s. 40).

Araştırmada bir kamu dergisi olan *TRT Çocuk Dergisi*'nde cinsiyet rollerinin veriliş şekli ve geleceğe yönelik olarak kadın ve erkek rollerinin nasıl tasarlandığının ortaya konması amacıyla inceleme yapılmıştır. Öncelikle çizgi diziler değerlendirmeye alınmadan, sadece bilgilendirici metin, oyun, bulmaca, hikâye, tasarım çalışmaları ile ilgili bölümlerin isimleri ve bu bölümlerin sunumunda kullanılan görseller (erkek/kız çocuk görseli) incelenerek oluşturulan örnekleme şu şekilde bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Tablo 3. Dergideki Bölümlerde Kullanılan Kız/Erkek Cinsiyet Karşılaştırması

Bölümün adı	Kullanılan görsel ve ismin cinsiyet durumu
Tak Takıştır, Yap Yapıştır	Kız çocuk görseli
Orada Burada Furkan	Erkek çocuk görseli ve ismi
Tekno Tarcan	Erkek görseli ve ismi
Çılgın Mucit Nuri	Erkek çocuk görseli ve ismi
Ninemem Sözlüğü	Yaşlı kadın görseli
Sanal Meydan	Erkek çocuk görseli
Yahya Nerede?	Erkek görseli ve ismi
Kafa Tamircisi Muzaffer Abi	Erkek görseli ve ismi
Hezarfen Haber	Erkek çocuk görseli
Tarık'ın Mikrofonu	Erkek çocuk görseli ve ismi
Tel Ali'nin Kelimeleri	Erkek ismi
Hamarat Şetrebe	Mutfak önlüklü inek görseli
Pak ile Pırpır'ın Çevre Ajandası	Erkek çocuk görseli
Bilgecan Dede'nin Atölyesi	Yaşlı erkek görseli
Çıtçııt Hanım'la Tasarım	Tavuk görseli
Uzay Kâşifi Gökay	Erkek çocuk görseli ve ismi
Uçan Fare ve Hayri	Erkek çocuk görseli ve ismi
Büyüklerle Mektup	Erkek ve kız çocuk görseli
İbi ile Keşfediyorum	Kız çocuk görseli
Ayşe Usta'nın Atölyesi	Kız çocuk görseli ve ismi
Kıvrak Zekâ	Kız çocuk görseli
Elif'in Dersleri	Kız çocuk görseli ve ismi
Fikri'nin Fikri	Erkek çocuk görseli ve ismi
Evde Ne Oynasam	Kız çocuk görseli
Kardeşime Okuyorum	Kız çocuk görseli

Derginin yukarıda yer alan bölümleri incelendiğinde 15 tane erkek görseli veya ismi kullanılarak sunulan bölüme karşı 7 tane kız ismi veya kız çocuk görseli kullanılan bölüm olduğu görülmektedir. Ayrıca kadın cinsiyetine atıfla verilen bölümlerden 2 tanesi hayvan görseliyle (inek ve tavuk), diğeri de yaşlı bir kadın görseliyle verilerek cinsiyet belirtilmektedir. Çocuğa yönelik içeriklerde annelik ve çocuğun, ailenin ev içinde bakımını, beslenmenin sağlayıcı kadın rolü kimi zaman nesnelere kimi zaman da hayvan karakterler kullanılarak temsil edilmektedir. Tavuk ve inek de insanlara yumurta ve süt sağlayarak besleyici ürünlerle hizmet etme, aynı zamanda yavrularını dünyaya getirerek kendi türünün devamını sağlama özellikleriyle geleneksel kadın cinsiyetine atfedilen özellikleri temsil etmiştir. Uzay, teknoloji, bilim, mucitlik vb. teknik bilgi beceri, araştırma ve merak gerektiren konular ile sosyal hayatın içinde aktif olan roller ise erkek ismi veya görseliyle; tasarım, sağlık (beslenme, vitamin) vb. konular ve domestik roller de genellikle kadın ismi veya görseliyle ilişkilendirilmektedir. Bu dağılımda geleneksel kadın ve erkek rollerinin dergide yansıtıldığı ve çocukların algısında kadın rollerinin (işlerinin) ve erkek rollerinin (işlerinin) bu şekilde oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Limon (erkek çocuk) ve Nane (kız çocuk) karakterleri şu şekilde anlatılmaktadır: Limon: Maç izlerken çok heyecanlanır, balık tutmayı çok sever, çok güzel gemici düğümü atar, çok konuşur. Nane: Müthiş yemekler yapar, en yakın arkadaşı Çilek'tir, TV dizilerini kaçırmaz. Burada oluşturulan kız ve erkek çocuk karakteri geleneksel bir bakış açısıyla oluşturulmuş cinsiyet rollerini temsil etmektedir.

Dergide, çocuklara “rol model” olarak sunulan tarihi kişilikler, sanatçılar, yazarlar, şairler vb. önemli kişilerle yapılan röportajlar, söyleşiler veya onlarla ilgili tanıtım yazıları veya çizgi dizi şeklinde düzenlenmiş bölümler incelendiğinde şu şekilde bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Tablo 4. Dergide Yer Verilen Örnek Erkek ve Kadın Temsilleri

Rol Model	Cinsiyet	
Mimar Sinan	Erkek	
Fatih Sultan Mehmet	Erkek	
İbni Sina	Erkek	
Yahya Kemal	Erkek	
Piri Reis	Erkek	
Ceyhun Fersoy	Erkek	
Behçet Necatigil	Erkek	
Ünver Oral	Erkek	
Cahit Arp	Erkek	
Ömer Seyfettin	Erkek	
Mehmet Akif	Erkek	
Biruni	Erkek	
Fatma Aliye Topuz		Kadın
Takiyyüddin	Erkek	
Yaşar Kemal	Erkek	
Cahit Zarifoğlu	Erkek	
Evliya Çelebi	Erkek	
Aşık Veysel	Erkek	
Samed Behrengi	Erkek	
Ersin Gürsoy	Erkek	
Cezeri	Erkek	
Mevlana	Erkek	
Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	
Emre Aydın	Erkek	
Neyzen Tevfik	Erkek	
Kutlukhan	Erkek	
Ziya Osman Saba	Erkek	
Pablo Picasso	Erkek	
Oktay Rıfat Horozcu	Erkek	
Sezai Karakoç	Erkek	
İnci Türkay		Kadın
Gülhan Şen		Kadın
Alex de Souza	Erkek	
Ertuğrul Sağlam	Erkek	
Ahmet Arif	Erkek	
Hidayet Türkoğlu	Erkek	
Hasan Kaçan	Erkek	

Tabloda görüldüğü gibi incelenen dergilerde 33 erkek rol modele karşın 3 kadın rol model çocuklara sunulmuştur. Kadın ve erkek rol model ve temsilleri açısından aradaki fark sayıca oldukça fazladır. Bu bağlamda derginin okuyucusu olan kız çocukları, özdeşleşmek için kendi cinsiyetine uygun rol model bulmakta zorlanabilmektedir. Buradan hareketle çocuk okur, tarih, sanat, spor vb. alanlarda kadınların varlıklarının neredeyse olmadığı izlenimine kapılabilir; sunulan bu görüntü onun kadın (kadın rolü), erkek (erkek rolü) algısını şekillendirebilir. Aynı şekilde bu tablodaki kadar sınırlı bir çerçevede yer verilen kadın temsiline, derginin okuyucusu olan çocukların kadın ve erkek algılarına da olumsuz bir şekilde etki etmesi mümkün olabilir.

Dergideki bölümlerde kadın ve erkek temsillerinin görselleri incelendiğinde aşağıdaki gibi örneklerle karşılaşılmaktadır. Örnekler genellikle her iki temsilin bir arada sunulduğu durumlardan seçilmiştir.

Tablo 5. Dergide Yer Alan Görsellerin Cinsiyet Rollerine Göre Anlamı

Bölüm Adı	Kadın görselleri	Erkek görselleri
Muhteşem Mualla	Mualla futbol oynayan ve takım kaptanı bir kız olmakla birlikte hikâye görsellerinde kek, temizlik veya ütü yaparken ya da yer süpürürken gösterilmektedir. Mualla'nın annesi de evde, ev işleriyle meşguldür.	-
3'üz Biz	Misafir kadın: Örgü örüyor	Erkek gazete okuyor.
Tekno Tercan	Uçucu mürekkeple yazılmış kitapla ilgili haber görselinde kadın mutfak önlüğüyle yer alıyor.	-
Selim ve Pelin	Anne evde	Baba işten geliyor.
Yeşilcan	Kız çocuk resim yapıyor.	Erkek çocuk bilgisayar başındadır.
Kuruş Ailesi	-	Erkek öğretmen Erkek atölye sahibi
Kuruş Ailesi	-	Baba kitap okuyor.
Köstebekgiller	Anne köstebek örgü örüyor.	Baba satranç oynuyor.
Mülayim	Anne mutfak önlüklü, yemek servisi yapıyor.	Baba masada yemek bekliyor. Eczacı erkek
Sakinol Ailesi	Anne, baba birlikte tarımla uğraşiyor ve pazarda ürün satıyor.	
Sakinol Ailesi	Doktor Elif abladan bahsediliyor ama görsel olarak yer almıyor, arka planda.	-
Şirin'in Bir Günü	Kütüphane görevlisi kadın	Kütüphane görevlisi erkek
Ya Böyle Olsa	Kadın örgü örer.	Adam: "Hanım çoraplarım nerede?" diye seslenir.
Ya Böyle Olsa	Kız çocuk bilgisayar başında	-
Uçan Fare	Eczacı kadın	Polis erkek

İncelenen örneklerde kadın/anne temsilleri genellikle ev içinde, ev işleriyle ilgilenen kişiler olarak sunulmaktadır. Çalışan anne/kadın örneklerine çok az yer verildiği; kadınların/annelerin genel olarak sadece mutfak önlüklü, ev işi yapan ve örgü ören temsillerle verildiği görülmektedir. Buna karşın erkeklerin/babaların temsilleri, bir iş hayatlarının olduğunu hissettirmenin yanında kitap, gazete okumak ve satranç oynamak gibi entelektüel aktivitelerle gösterilmektedir. Muhteşem

Mualla adlı çizgi dizinin kahramanı Mualla; futbol oynayan, takıma kaptanlık eden, derginin en sıra dışı kız çocuklarından biridir. Fakat aynı zamanda bu karakter evde temizlik, ütü ve kek yaparken veya yer süpürürken de görülmektedir. Buna karşın bu işlerin bir erkek çocuk/yetişkin tarafından yapıldığı bir örnek, dergide yer almamaktadır. Tüm bu örnekler, geleneksel cinsiyet rollerinin yeniden üretilerek çocuklara sunulduğunu göstermektedir. Söz konusu içeriklerde toplumsal cinsiyet kalıp ve rolleri açısından daha geleneksel ve yerleşik algıların pekiştirildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra günümüz toplumunda artık neredeyse kanıksanmış ve kabul edilmiş örnekler, örneğin kadın polis/güvenlik görevlisi gibi kadınların mesleki çeşitlilik gösterdiği temsiller kendisine yer bulamamıştır.

*TRT Çocuk Dergisi'*nde, 2016 yılından itibaren çocuklara meslekleri tanıtmak ve rehberlik etmek amacıyla, çeşitli meslek dallarından kişilerle röportajlar yapılarak hazırlanan *Büyüsem de Olsam* bölümü yer almaktadır. Bu bölümde mesleklerin hangi cinsiyetlerle özdeşleştirildiği incelendiğinde ortaya şu şekilde bir tablo çıkmaktadır: Kaptanlık, veterinerlik, açıcılık, saat tamirciliği, bahçıvanlık, Marmaray makinistliği, jeofizik mühendisliği, sahafılık gibi meslekleri tanıtmak için bu meslekleri icra eden erkeklerle röportaj yapılmıştır. Aynı şekilde çevirmenlik, illüstratörlük, hemşirelik, tur rehberliği gibi meslekler ise bu mesleği yapan kadınlarla röportaj yapılarak tanıtılmıştır. Cinsiyetlerle mesleklerin eşleştirilmesinde, incelenen örneklerde sayısal denkleğin olmamasının yanında, geleneksel bir toplumda genel geçer kabul görmüş erkek işleri ve kadın işleri algısına sadık kalındığı, "işinin ehli ve eğitimini alan herkes tercih ettiği işi yapabilir" anlayışını desteleyecek örneklerin, farklılıkları destekleyerek toplumda mesleklere karşı var olan önyargıları yıkabilecek kişilerin genellikle yer almadığı dikkati çekmektedir.

Derginin yayın hayatına başladığı yıllardan itibaren dergide yer alan, okul öncesi çocuklara yönelik yardım, paylaşma, sağlık, arkadaşlık gibi temel değerleri içeren masalların bulunduğu ve dergiyi kardeşleriyle paylaşmalarını, dergi üzerinden iletişim kurmalarını hedefleyen bölüm ise: *Kardeşime Okuyorum* adlı bölümdür. Bu bölümün derginin ilk yıllarındaki sunumunda bir kız çocuğunun, biri erkek, biri kız olmak üzere iki kardeşine kitap okurken görselleştirildiği görülür. Toplumun geleneksel yapısında "Çocuğun eğitimi, bakımıyla sadece kadın/anne ilgilenir" anlayışının bir uzantısı olduğu, küçük kızları yetişkinlikteki rollerine hazırlayan, onların toplumsal rollerini kazandıran bir görsel olarak alımlanabilmektedir. Buradan hareketle söylenmesi gereken; çocuk edebiyatı ürünlerinde toplumsal cinsiyet rollerinin işlenişinde, kadına ve erkeğe verilen değer ve yüklenen anlam arasında farklılık olmamalıdır. Öyle ki, Sever ve Aslan'ın (2011) da belirttiği gibi kitaplar, çocukların kendi cinsiyetleri içinde kişiliklerini bulmalarına ve geliştirmelerine katkı sağlamalı; toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili geleneksel kalıp yargılar çocuğa sunulmamalıdır (s. 701).

Kamu yayıncılığı yapan *TRT Çocuk Dergisi'*nde çocuk hedef kitleye yönelik pek çok olumlu içerik bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, erkek/kadın, erkek çocuk/kız çocuk görselleri ve temsillerdeki rol dağılımı açısından cinsiyetçi bir tutum, geleneksel kalıplara ve cinsiyet rollerine uygun dağılımlar incelenen örnekler ekseninde dikkati çekmektedir. *TRT Çocuk Dergisi'nin* de diğer çocuk yayınları gibi toplumun gelecek kuşaklarının üzerinde önemli bir rolü bulunduğu düşüncesinden hareketle, çocuk okurun kişiliğini ve algısını geliştirmesine izin veren daha çeşitli ve geniş yelpazede karakter, rol model ve temsillere ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmanın başında da vurgulandığı gibi toplumsal cinsiyet, içinde bulunulan toplumdaki kültürel, sosyal ve ekonomik unsurlar tarafından belirlenerek “toplumsal cinsiyet rolleri” aracılığıyla duygu, düşünce ve davranışlara etki edebilmektedir. Küresel, dijital ve postmodern olarak adlandırılabilen çağımızda cinsiyetler arası rollerde geleneksel dönemlerdeki keskin ayrımın esnediği görülmektedir. Medya, ürettiği temsiller ve yer verdiği içerikler, karakterlerle söz konusu toplumsal cinsiyet rollerini yok sayabilir ya da yeniden üretebilir. İncelenen örneklem bağlamında, çalışmamızda TRT Çocuk Dergisi'nin genel olarak geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini pekiştiren içeriklere sahip olduğu gözlenmiştir.

10 yıllık yayın hayatı olan *TRT Çocuk Dergisi*, şu anda Türkiye'de yayınlanan önemli çocuk dergilerinden biridir. Günümüz çocuğunu çepeçevre sardığı ve medya araçları tarafından sürekli tüketimin körüklendiği bir dönemde, 2016'da aldığı bir kararla televizyonda olduğu gibi dergide de hiçbir reklama yer vermemektedir. Bu sorumlu tavır; eğitimciler, ebeveynler ve akademisyenler tarafından takdir edilmektedir.

TRT Çocuk Dergisi'nin içeriğinin tamamı yerli ürünlerden oluşmakta, Batı kaynaklı karakterlere ve kültürel unsurlara yer verilmemektedir. Yerli, millî, toplumun kültürel ve ahlaki değerlerini temsil eden karakterlere ve tarihî kişiliklere yer vererek çocukların kendi kültürel değerleri hakkında bilgi ve fikir sahibi olmalarına zemin hazırlamaktadır.

Tarih bilinci kazandırmak ve tarihi kişileri bir rol model olarak tanıtmak için hazırlanan bölümlerin içerikleri eğitim müfredatında yer verilen, ders kitaplarında sıkça karşılaşılan (Mimar Sinan, Fatih Sultan Mehmet, Piri Reis, Mehmet Akif Ersoy vb.) tarihi kişilik ve olaylardan oluşmaktadır. Ancak derginin incelenen sayılarında yer verilen erkek ve kadın rol modelleri sayıca karşılaştırıldığında aralarında önemli bir orantısızlık görülmektedir. Bu durum önceki başlıklarda sözünü ettiğimiz çalışmadaki haberlerde kadın ve erkeklerin yer alma oranları ile de uyumlu görünmektedir. Zaman zaman tarihi kişilerle ilgili konularda tekrara düştüğü de dikkati çekmektedir. Bu kişilerin dışındaki tarihi kişilik ve olaylara da yer verilerek derginin içeriği zenginleştirilebilir. Farklı şahsiyet ve olayların, çocukların tarih bilincini ve ufkunu zenginleştirecek bir bakışla ve daha çeşitli bir içerikle sunulması sağlanabilir. İçerikler hazırlanırken geleneksel kültürel kodlardan beslenen, ancak aynı zamanda günümüz dünyasının gerçeğini de yansıtan bir anlayış tercih edilebilir.

TRT Çocuk Dergisi'nin, çocukların eğitim, bilgi, kültürel farkındalık, hayal gücü, erdemli davranma gibi hususlara önemle yaklaşan bir yayın anlayışı sürdürdüğü gözlenmektedir. Fakat toplumsal cinsiyet rollerinin tanımlanmasında ve gösterilmesinde geleneksel refleksler gösterebildiği, kadın rolleriyle (işleriyle), erkek rollerini (işlerini) keskin bir çizgiyle birbirinden ayırdığı örneklemdeki bazı içeriklerde görülmektedir. Örneğin kadın/anne temsilleri genellikle ev içinde, ev işleriyle ilgilenen kişiler olarak sunulduğu, çalışan anne/kadın örneklerine çok az yer verildiği; kadınların/annelerin sadece mutfak önlüklü, ev işi yapan ve örgü ören temsillerle verildiği görülmektedir. Buna karşın erkeklerin/babaların temsilleri, çalışma hayatlarının yanı sıra kitap, gazete okumak ve satranç oynamak gibi entelektüel aktivitelerle de gösterildiği dikkati çekmektedir.

21. yüzyılın çocuklarına bu anlamda daha geniş, güncel ve çeşitli bir bakış açısı sunmak gerekmektedir. Farklı sorunlara ve konulara (boşanma, göç, mülteci olmak vb.) çocuğa görelilik ilkesine uygun anlatımlarla yer vermesi, içeriğini bu yönde zenginleştirmesi TRT Çocuk Dergisi'ne olumlu katkı sağlayacaktır.

TRT Çocuk Dergisi'nde yer verilen çocuk imgesine bakıldığında, tasarruf eden (para biriktiren), sokakta oynayan, teknik, bilim uzay gibi konulara ilgi duyan ama bilgisayar bağımlısı olmayan, genellikle şehirli (İstanbul) Anadolu'yla kültürel ve coğrafi olarak ilgili, sosyal, meraklı bir erkek çocuk imgesi ve tasarruf eden (para biriktiren), sağlık, beslenme ve tasarım konularıyla ilgili, zeki fakat domestik kız çocuk imgesi ile karşılaşılmaktadır. Buradan hareketle, TRT Çocuk Dergisi'nin incelenen örneklerde sunduğu geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin yanı sıra, Türkiye'de özellikle eğitilmiş, kentli genç kuşakların değişmeye başlayan rol ve sorumluluklara olan bakış açısının yansıtılması, çocuk okurun içinde bulunduğu çağı yorumlayışı, geniş düşünebilmesi ve ülkesinin dünya ile rekabet edebilirliği açısından yararlı olacaktır. Böylece, derginin sunduğu karakter ve içeriklerde, çocuk okurun günümüz dünyasında gözlemediği, çeşitlilik gösteren kadın-erkek rol ve sorumluluklarına ilişkin, kendisini ve algılarını daraltmayan, gerçekçi bir anlayışa da uygun bir bakış ortaya koyabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akbaş, E. ve Atasü Topçuoğlu, R. (2009). Modern çocukluk paradigmasının oluşumu-eleştirel bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 95-103.
- Aziz, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Balcı, E. ve Sel, B. (2017). İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan çocuk edebiyatı ürünlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bir araştırma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 723-740.
- Binark, M. ve Gencil Bek, M. (2010). *Eleştirel medya okuryazarlığı*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Çınar, P. (2015). Resimli çocuk kitaplarında giyimle kadın karakterler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(48), 1-18.
- Dural Tasouji, C. (2009). Kamu hizmet yayıncılığı ve çocuk programları: TRT Çocuk. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Gümüšoğlu, F. (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi*, 2(4), 39-50.
- Güran Yiğitbaşı, K. (2014). Türkiye'de çocuk dergiciliği: TRT Çocuk Dergisi örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 37-56.
- İnal, K. (2015). Türkiye'de çocukluk: Nereye!. S. İçin Akçalı (Ed.). *Çocuk ve Medya* içinde (ss.13-47). Ankara: Nobel.
- Kılıcı, Ş. (2009). Tüketim toplumunun bir formu olarak çizgi filmlerde çocukluk ve toplumsal cinsiyet temsilleri: Barbie, Bratz ve Winx Club. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi SBE.
- Kuruoğlu, H. ve Akçora, E. (2017). Türkiye'de televizyon ana haber bültenlerinde haber öznesi olarak kadın kimliklerinin kıyaslamalı incelenmesi - 2001 ve 2016. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*, 2(4), 1-2.
- Kuyucu, M. (Ekim, 2016). *Çocuk dergilerinde içerik çeşitliliği: TRT Çocuk Dergisi Örneği*. Proceedings of ADVED 2016 2nd International Conference on Advances in Education and Social Sciences, İstanbul, 150-167.
- Mora, N. (2005). Kitle iletişim araçlarında yeniden üretilen cinsiyetçilik ve topluma yansımaları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(2), 1-7.

- Oğuzkan, A. F. (2001). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık,
- Özsoy, M. ve Taşdelen, E.Ş. (2016). Pepee çizgi dizisinde toplumsal cinsiyet rollerinin üretimi. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 42, 252-265.
- Postman, N. (2014). *Çocukluğun yokoluşu*. K. İnal (Çev.). İstanbul: İmge Kitabevi.
- Saygın Sarbay, Z.(2015). Çelik ile Çelikleznaz'ın reklam kokan aşkı: Arçelik reklamlarında toplumsal cinsiyet rolleri. *Ankara Üniversitesi İLEF Dergisi*, 1(2), 95-114.
- Sever, S. ve Aslan C. (Ekim, 2011). *Çocuk edebiyatı yapıtlarında karakter çerçevesinin oluşturulmasında cinsiyet rollerinin sunuluşu*. Çocuk Edebiyatı Sempozyumu III, Ankara, 691-704.
- Söğüt, F. (2019).Yeni medya ve temsil: internet gazeteciliğinde toplumsal cinsiyet kimliklerinin sunumu. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 31, 212-231.
- Şimşek, H. (2013). Eğitim ve oyun bağlamında 19. yüzyılda Türk çocukluk anlayışında değişimler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 25, 215-249.
- Şirin, M. (2000). (Yay. haz.). *99 Soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- TRT Çocuk Resmi İnternet Sayfası. *Hakkımızda*. 26 Aralık 2016 tarihinde <http://www.trtcocuk.net.tr/kurumsal/trt-cocuk-misyon> adresinden edinilmiştir.
- TRT Çocuk Resmi İnternet Sayfası. *TRT Çocuk Yayın ilke ve Standartları*. 26 Aralık 2016 tarihinde <http://www.trtcocuk.net.tr/kurumsal/trt-cocuk-yayin-ilkeleri-standartlari> adresinden edinilmiştir.
- Yeşilay (2016). (Yay. haz.). Yeşilcan'ın maceraları. *TRT Çocuk Dergisi*, 75, 24-25.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Representation of Gender Roles and Media: The Case of *TRT Children's Magazine*

Kübra GÜRAN YİĞİTBAŞI*
Sevim SARIÇAM**

The main question that the study seeks to answer is how gender roles are formed and reflected in *TRT Children's Magazine*. It is important how these patterns and models are shown in a children's magazine that belongs to TRT, the public broadcaster of our country, and how children are exposed to content in this context.. Therefore, qualitative content analysis method was used in the study. In the figures examined in the study, it was determined that the individuals represented as role models consisted of male characters with a great proportion and traditional male and female roles were performed in the representations.

In the *TRT Children's Magazine*, how female-male roles are defined and represented in written and visual contents, what kind of messages and topics are included in the content of the magazine, and how a childhood image is created are revealed in the context of gender. For this purpose, 21 issues, which were published in a 7-year period from 2010 to 2017 when they were published and selected randomly from different years, were analyzed. Some of the issues (9) were only available in digital format and all pages of some of the issues could not be reached.

Gender, Media and Children

The historian Philippe Aries who is known for his researches on family and childhood emphasized that our approach and our behavior towards children compulsorily shape both their experiences of being children and their reaction to adults' worlds and their interaction with adults (as cited in Şimşek, 2013, p. 219). Postman (2014) stated that childhood is not a biological necessity but a social fiction (p. 341).

It is claimed that the concept of gender is a social fiction like the concept of childhood. The process starts by preparing clothes as pink for girls and blue for boys before they are born and

* Assoc. Prof. Dr., Marmara University, Faculty of Communication, İstanbul, kubra.guran@marmara.edu.tr

** Children's Books Editor, Erdem Publications, svmsrcm@gmail.com

proceeds by continuing to produce artificial distinctions in terms of work to do, responsibilities to be taken and participation in social life. These distinctions become so natural that after a while, they are accepted as “real” rather than “artificial” (Kılıcı, 2009, p. 30).

Determined by the cultural, social and economic elements of the society of the individuals, gender affects the emotions, thoughts and behaviors through “gender roles”. Thereby, gender roles enable the regulation of the relations between women and men in all aspects of life with each other and the whole society (Saygın Sarbay, 2015, p. 97). How women are represented in the mass media is the most important and effective way that plays role in reproduction of sexism and socialization or changing this understanding (Mora, 2005, p. 6). On the other hand, the media can widely put the sexist and unequal social relations in circulation by reproducing them, and hence it can also be accepted as a map that can provide clues about society (Binark and Gencil Bek, 2010, p. 3).

One of the first studies on women’s representation in the media is *Hearth and Home (Yuva-1978)*, written by Gaye Tuchman, Arlene Kaplan Daniels and James Benet. According to Byerly and Ross, this study analyzes how the stereotypes of women are formed as well as the routine deficiency and symbolic disappearance of women in the media (as cited in Kuruoğlu and Akçura p.8). In 2015, the *Global Media Monitoring Project (GMMP)* was conducted on newspapers and news sites in 114 countries to investigate the visibility of gender identities. As a result of the research, as of 2015, the percentage of women’s visibility in newspaper articles was 26% while that of men was 74%. In news sites and internet newspapers, this rate was found to be 28% for women and 72% for men (Söğüt, p.218).

In a study that investigated gender inequality in children’s literature products in Turkish textbooks used at schools in the 2016-2017 academic year, it was seen that men were more included in both visuals and texts than women, and women were represented by fewer types of professions (Balcı and Sel, 2017) , pp. 734-735).

In the family settings seen in the books, it was observed that the father read the newspaper while the mother was serving (Çınar, 2015, p. 16). In addition, according to the results of the study titled *The Production of Social Gender Roles in the Pepee Cartoon Series*, the important problems that women face in daily life have been seen to be directly related to the roles introduced to boys and girls since their childhood (Özsoy and Taşdelen, 2016, p. 264).

Children’s Magazines in the World

Children’s magazines began to be published after the first periodicals had been seen in the 17th century. The children’s magazine named *Leipziger Wochenblatt für Kinder* published in Germany in 1722 is known to be the first magazine for children in the world. Following Germany, magazines targeting children readers started to have been published in the UK and USA (Kuyucu, 2016, p. 151).

The first children’s magazines in today’s context were published in the United States of America and England in the 19th century. Their main purposes were to provide children with information on various subjects and to teach them some moral values (Şirin, 2000, p. 241).

Children's Magazines in Turkey

In Turkey, children's magazines produced contents appropriate to the aim of supporting formal education in the early years of their publication. The most fundamental change in this field was the publishing of Doğan Kardeş magazine under the leadership of Yapı Kredi Bank. In the ongoing process, children's magazines increased in number with the support of banks and various institutions, and played an important role on the children in the time periods they were published.

The following qualities are expected to be in a children's magazine (Oğuzkan, 2001):

The paper type of the magazine should be of high quality and matte, the font and font size used should be easy for a child to read, visuals used should be clear, simple and plain and the topics which will attract attention of a child should be included (p. 343-345).

TRT Children's Magazine

TRT Children's Channel, which plays an important role in children's broadcasting due to its public broadcasting approach, started its broadcasting in 2008. By reason of the fact that the channel has a public broadcasting perspective instead of a commercial understanding and the domestic productions it contains, the channel has an important place in the broadcasting world. In October 2010, the corporation incorporated TRT Children's Magazine. TRT Children states that it produces its content for 3-9 age group children and parents in accordance with the following principles:

.. has the understanding of publication in accordance with the basic views and aims of Turkish National Education, combining entertainment and education, using accurate, clean and good Turkish language ("TRT Çocuk yayın", n.d.).

An Overview to Publication Policy of *TRT Children's Magazine*

Given its content, it can be said that the real target audience of the magazine is 7-10-year-old-group. The contents in the magazine do not appeal to middle-schoolers (10-14 years old) and do not attract their attentions. Since the magazine has numerous comics sections, it provides easy reading for every age group.

The question of how gender roles are reflected and represented in *TRT Children's Magazines* published in different years and months constitutes the research question of this study. In this research, 3 issues were selected randomly from each year until the year of 2017, when the magazine started its publication life, and analyzed by qualitative content analysis method. "Content analysis is a systematic analysis of written and visual material" (Aziz, 2015, p. 133). In this method, similar data are brought together within the framework of certain concepts and themes, and at the same time, determined themes and concepts are organized and interpreted and made meaningful for the reader (Yıldırım and Şimşek, 2000, p. 162).

Topics and Messages in the Magazine

In some sections, it is seen that the text is formed entirely on the message, the messages are given directly and there is no richness of fiction and literature. The *Kuruş Family* and the *Adventures of Yeşilcan* can be given as examples of this (Yeşilay, 2016):

Friends, the bad events we've experienced give us lessons. But the advices of our elders protect us from experiencing these bad events. Before learning our lessons from the events, let us take precautions (p. 24-25).

In many contents of the magazine, a publishing approach that does not use Western cultural elements (heroes, images etc.) and American-style ideological texts, and prioritizes local, cultural and historical elements is preferred (Güran Yiğitbaşı, 2014, p. 43-44).

Child Image in TRT Children's Magazine

The discovery of the child and childhood during the process of modernization and nation-state and its being seen as a guarantee of the future have brought along the creation of the designs about childhood. This structure, which forms the basis of the childhood understanding developed in the nation-state process, also embodies capitalist and patriarchal power relations (Akbaş and Atasü, 2009, p. 99).

It is accepted that public broadcasting is carried out for the purposes of “educating, shaping, enlightening the society in which it is located, providing moral integrity in society” (Dural Tasouji, 2009, p. 14).

According to Kemal İnal (2015), there are three different images of children in Turkey: traditional child image, modern child image and post-modern child image. The post-modern child image is a common child profile who has the behavioral characteristics (rebellious, tech-savvy, cocky, etc.) created by the problems of post-modern life (p. 15).

Analysis of TRT Children's Magazine According to Gender Roles

Simone de Beauvoir's words,

It is not born as a woman, but become a woman, is also valid for men when it is read reversely. This is because, society fictionalizes the identities of men and women. Individuals undertake roles that are appropriate to the identities being fictionalized. Through the messages in the socialization process, these roles are adopted as the “nature” of both genders (as cited in Gümüşoğlu, 2008, p. 40).

Books should help children find and develop their personalities within their genders; traditional stereotypes about social gender roles should not be presented to the children (Sever and Aslan, 2011, p. 701).

TRT Children's Magazine, which publishes publicly, has a lot of positive content for children target audience. In addition, a sexist attitude in terms of role distribution in representations and

man/woman, boy/girl visuals, and role distributions appropriate to traditional patterns and gender roles draw attention. Considering the fact that TRT Children's Magazine has an important role on the future generations of the society like other children's publications, it is seen that there is a need for a wider range of characters, role models and representations that allow children readers to develop their personalities and perceptions.

In the context of the samples analyzed, it has been observed that the magazine had content that consolidates the traditional social gender roles more. When looked at the image of a child in *TRT Children's Magazine*, it is seen a curious, sociable male image who saves (money), plays on the street, is interested in science, technique and space, but is not computer-dependent, is generally a town-dweller (from Istanbul), is culturally and geographically related to Anatolia with an intelligent but domestic female image who saves (money), is interested in wellness, nutrition and design issues. From this point of view, it is suggested that the magazine should reflect the perspective of the educated town-dweller young generation towards social gender roles which began to change in Turkey.

It is necessary to provide a wider, more updated and more diverse perspective to the children of the 21st century. If TRT Children's Magazine includes different problems and issues (such as; divorce, immigration, being a refugee, etc.) with the narratives in accordance with the principle of appropriateness for the child and enriches its content in this direction, it will make a positive contribution.